មេរៀនទី ១ មូលដ្ឋានគ្រឹះខ្លះៗនៃគណិតវិទ្យា

១ ស្វ័យគុណ

ស្វ័យគុណត្រូវបានប្រើជាញឹកញាប់នៅក្នុងរូបវិទ្យា ពេលយើងសរសេរ 3^4 ដែល 4 ហៅថាស្វ័យគុណ ហើយ 3 ជាគោល។

សង្ខេបរូបមន្ត

១. $a^0 = 1 \quad (a \neq 0)$

២. $a^n = a \times a \times a \times \cdots \times a \quad (a \neq 0)$

៣. $a^{-n} = \dfrac{1}{a^n} \quad (a \neq 0)$

៤. $a^m \cdot a^n = a^{m+n} \quad (a \neq 0, n \neq 0, m \neq 0)$

៥. $\dfrac{a^m}{a^n} = a^{m-n} \quad (a \neq 0, n \neq 0, m \neq 0)$

៦. $(a \cdot b)^n = a^n \cdot b^n \quad (n \neq 0)$

៧. $(a^m)^n = (a^n)^m = a^{m \cdot n} \quad (a \neq 0, n \neq 0, m \neq 0)$

៨. $\left(\dfrac{a}{b}\right)^n = \dfrac{a^n}{b^n} \quad (b \neq 0, n \neq 0)$

៩. $\sqrt[n]{a^m} = a^{\frac{m}{n}}$ និង $\sqrt[n]{a} \times \sqrt[n]{b} = \sqrt[n]{a \times b}$

១០. $\dfrac{\sqrt[n]{a}}{\sqrt[n]{b}} = \sqrt[n]{\dfrac{a}{b}}$

២ ឯកលក្ខណៈភាពសំខាន់ៗ

សង្ខេបរូបមន្ត

១. $(a+b)^2 = a^2 + 2ab + b^2$

២. $(a-b)^2 = a^2 - 2ab + b^2$

៣. $(a+b)^3 = a^3 + 3a^2b + 3ab^2 + b^3$

៤. $(a+b)^3 = a^3 - 3a^2b + 3ab^2 - b^3$

៥. $a^2 - b^2 = (a-b)(a-b)$

៦. $a^2 + b^2 = (a+b)^2 - 2ab$

៧. $a^3 - b^3 = (a-b)\left(a^2 + ab + b^2\right)$

៨. $a^3 + b^3 = (a+b)\left(a^2 - ab + b^2\right)$

៣ លក្ខណៈនៃប្រភាគពីរស្មើគ្នា

ជាទូទៅ

ឧបមាថាយើងមានប្រភាគពីរស្មើគ្នា $\dfrac{a}{b} = \dfrac{c}{d}$។ យើងអាចសរសេរបានដូចខាងក្រោមៈ

១. $\dfrac{d}{b} = \dfrac{c}{a}$ (ប្តូរតួចុង)

២. $\dfrac{a}{c} = \dfrac{b}{d}$ (ប្តូរតួមធ្យម)

៣. $a \cdot d = b \cdot c$ (ផលគុណតួចុងស្មើនឹងផលគុណតួមធ្យម)

៤. $\dfrac{a}{b} = \dfrac{c}{d} = \dfrac{a \pm c}{b \pm d}$ (លក្ខណៈផលធៀបស្មើគ្នា)

៤ សមីការបន្ទាត់

សង្ខេបរូបមន្ត

សមីការបន្ទាត់មានរាង $y = ax + b$ ដែល a ជាមេគុណប្រាប់ទិស និង b ជាចំនួនថេរ។ បើ $b = 0$ នោះសមីការបន្ទាត់មានរាង $y = ax$ គេថាបន្ទាត់កាត់តាមគល់ 0។

មេគុណប្រាប់ទិសនៃបន្ទាត់គឺ : $a = \dfrac{\Delta y}{\Delta x} = \dfrac{y_2 - y_1}{x_2 - x_1}$

៥ ទម្រង់ស្តង់ដានៃស្វ័យគុណ

ទម្រង់ស្តង់ដានៃស្វ័យគុណរបស់ចំនួនមួយគឺជាផលគុណនៃចំនួន A ដែល $1 \le A < 10$ នឹងស្វ័យគុណ 10។ ដូចនេះទម្រង់ស្តង់ដាមានរាង $A \times 10^n$ ដែល $1 \le A < 10$ ហើយ n ជាចំនួនគត់រ៉ឺឡាទីប។

ឧទាហរណ៍

សរសេរចំនួនខាងក្រោមជាទម្រង់ស្តង់ដា:

ក. $550\ 000\ 000 = 55 \times 10^7$

ខ. $0.000\ 000\ 343 = 343 \times 10^{-9}$

គ. $0.000\ 000\ 000\ 004mm = 4 \times 10^{-12} mm$

ឃ. $300\ 000 km/s = 3 \times 10^5 km/s$

៦ ទ្រឹស្តីបទកូស៊ីនុស និងស៊ីនុស

ទ្រឹស្តីបទ

- **ទ្រឹស្តីបទកូស៊ីនុស**

$$a^2 = b^2 + b^2 - 2bc\cos\alpha$$
$$b^2 = a^2 + c^2 - 2ac\cos\beta$$
$$c^2 = a^2 + b^2 - 2ab\cos\gamma$$

- **ទ្រឹស្តីបទស៊ីនុស**

$$\frac{a}{\sin\alpha} = \frac{b}{\sin\beta} = \frac{c}{\sin\gamma} = 2R$$

R ជាកាំរង្វង់ចារឹកក្រៅត្រីកោណ

- **ផលបូកមុំក្នុងនៃត្រីកោណ:** $\alpha + \beta + \gamma = 180^\circ$

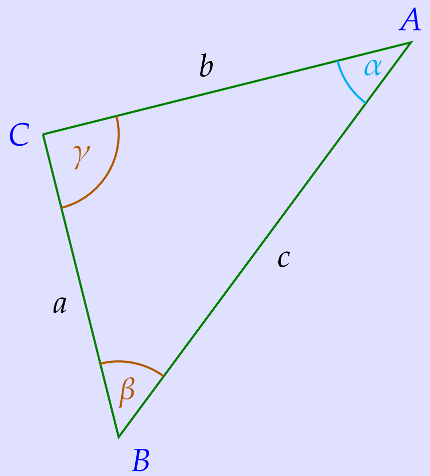

រូបភាព ១. ត្រីកោណនៃទ្រឹស្តីបទកូស៊ីនុស និងស៊ីនុស

៧ ផលគុណស្កាលែនៃពីរវ៉ិចទ័រ

ផលគុណស្កាលែនៃពីរវ៉ិចទ័រ: បើគេមានវ៉ិចទ័រពីរ $\vec{A}$ និង $\vec{B}$ ដែលផ្គុំគ្នាបានមុំ θ ដូចរូបខាងស្តាំ។ នោះគេអាចសរសេរ

គេសរសេរ : $\vec{A} \cdot \vec{B} = |\vec{A}||\vec{B}|\cos\theta$

ម្យ៉ាងទៀត : $\vec{A} \cdot \vec{B} = AB\cos\theta$

បើ : $\vec{A} \cdot \vec{B} = 0$ នោះ $\vec{A} \perp \vec{B}$

ដែល : $|\vec{A}| = A$ និង $|\vec{B}| = B$ ហៅថាណម ឬប្រវែងនៃវ៉ិចទ័រ

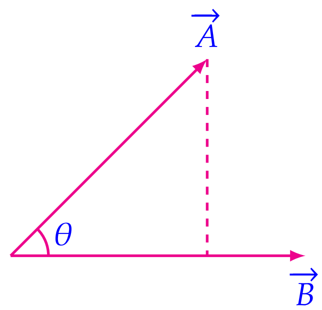

រូបភាព ២. ផលគុណស្កាលែនៃពីរវ៉ិចទ័រ

៨ ធរណីមាត្រក្នុងប្លង់ និងអនុគមន៍ត្រីកោណមាត្រ

ក ការេ

គេមានការេ $ABCD$ ដែលមានជ្រុង a ដូចរូប។ គេបាន

ជ្រុង : $|AB| = |BC| = |CD| = |DA| = a$

អង្កត់ទ្រូង : $|AC| = |BD| = a\sqrt{2}$

ពីកំពូលទៅផ្ចិត : $|AO| = |BO| = |CO| = |DO| = \dfrac{a\sqrt{2}}{2}$

បរិមាត្រ : $P = 4a$

ផ្ទៃក្រឡា : $S = a \cdot a = a^2$

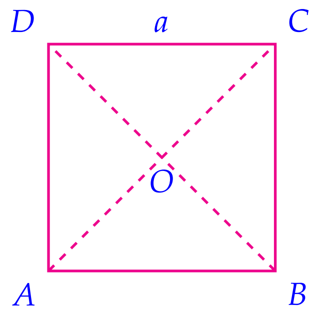

រូបភាព ៣. ការេ

ខ ចតុកោណកែង

គេមានចតុកោណកែង $ABCD$ ដែលមានទទឹង a និងបណ្តោយ b ដូចរូប។ គេបាន

ជ្រុង : $|AD| = |BC| = a,\ |AB| = |DC| = b$

អង្កត់ទ្រូង : $|AC| = |BD| = \sqrt{a^2 + b^2}$

បរិមាត្រ : $P = 2a + 2b$

ផ្ទៃក្រឡា : $S = a \cdot b$

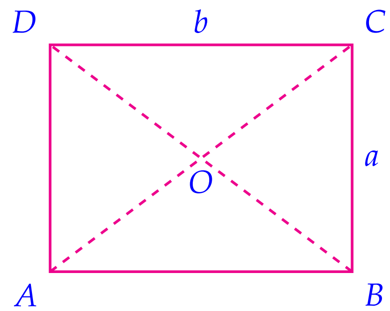

រូបភាព ៤. ចតុកោណកែង

គ ប្រភេទនៃត្រីកោណ

១. ត្រីកោណសាមញ្ញ

គេមានត្រីកោណ ABC ដែលមានកម្ពស់ h ដូចរូប។

យើងបាន : ផ្ទៃក្រឡា $= \dfrac{\text{បាត} \times \text{កម្ពស់}}{2}$

គេអាចសរសេរ : $S = \dfrac{AC \times h}{2}$

មុំ : $\alpha + \beta + \theta = 180^\circ$

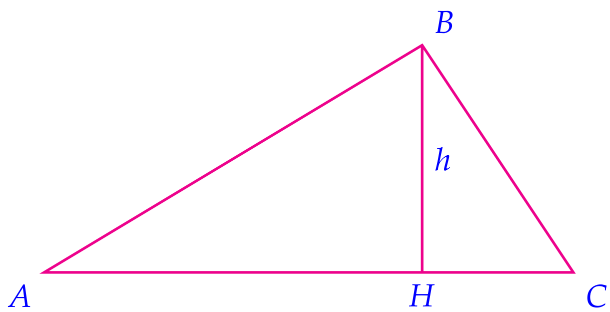

រូបភាព ៥. ត្រីកោណសាមញ្ញ

២. ត្រីកោណកែង គេមានត្រីកោណកែង ABC ដែលមានកម្ពស់ h ដូចរូប។

យើងបានក្រឡាផ្ទៃ : $S = \dfrac{AC \times h}{2}$

មុំ : $\alpha + \beta + \theta = 180^\circ$

ដែល : $\theta = 90^\circ$

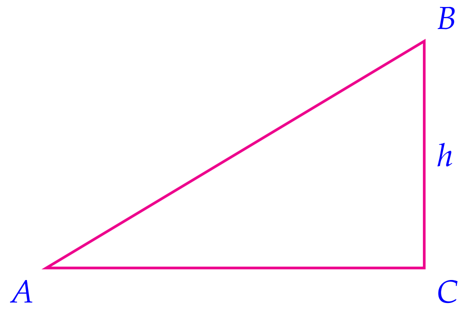

រូបភាព ៦. ត្រីកោណកែង

៣. ត្រីកោណសមបាត គេមានត្រីកោណសមបាត ABC ដូចរូប។ យើងបាន

ជ្រុង : $|AB| = |BC| = |AC| \times \dfrac{\sqrt{2}}{2}$

កម្ពស់ : $|BH| = |AH| = |HC| = \dfrac{AC}{2}$

មុំ : $\alpha + \beta + \theta = 180^\circ$

ដែល : $\theta = \beta = 45^\circ$

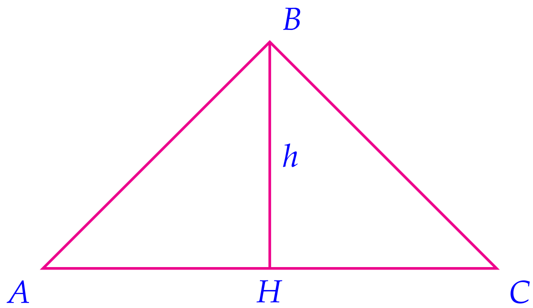

រូបភាព ៧. ត្រីកោណសមបាត

៤. ត្រីកោណសម័ង្ស គេមានត្រីកោណសម័ង្ស ABC ដូចរូប។ យើងបាន៖

ជ្រុង : $|AB| = |BC| = |AC| = a$

កម្ពស់ : $|BH| = \dfrac{a\sqrt{3}}{2}$

មុំ : $\alpha + \beta + \theta = 180^\circ$

ដែល : $\theta = \beta = \alpha = 60^\circ$

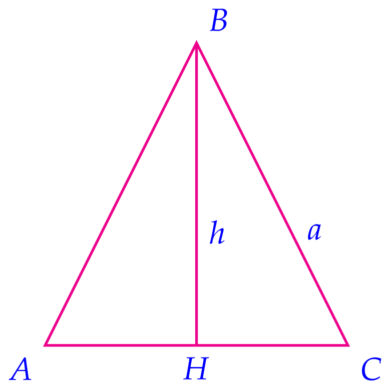

រូបភាព ៨. ត្រីកោណសមបាត

ឃ រង្វង់

រង្វង់មួយមានផ្ចិត O កាំ R និងអង្កត់ផ្ចិត D ដូចរូប

អង្កត់ផ្ចិត : $D = R + R = 2R$

បរិមាត្រ : $P = \pi D = 2\pi R$

ក្រឡាផ្ទៃ : $S = \pi R^2 = \pi \dfrac{D^2}{4}$

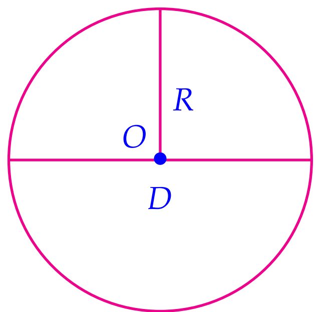

រូបភាព ៩. រង្វង់

ង គូប

គូបមួយមានទ្រនុង a ដូចរូប។ យើងបានមាឌរបស់វាគឺ $V = a \cdot a \cdot a = a^3$

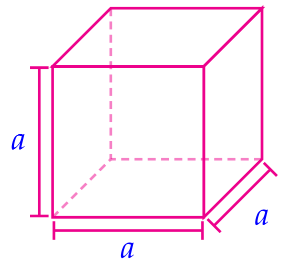

រូបភាព ១០. គូប

ច ប្រលេពីប៉ែតកែង

ប្រលេពីប៉ែតកែងមួយមានទ្រនុង a បណ្តោយ b និងកម្ពស់ h ដូចរូប។ យើងបានមាឌរបស់វាគឺ $V = a \cdot b \cdot h$

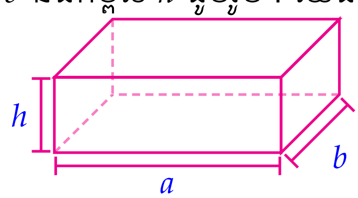

រូបភាព ១១. ប្រលេពីប៉ែតកែង

ឆ ស៊ីឡាំង

ស៊ីឡាំងមួយមានមុខកាត់ជារង្វង់ដែលមានកាំ R និងកម្ពស់ h ដូចរូប។ យើងបានមាឌ $V = S \cdot h = \pi R^2 h$

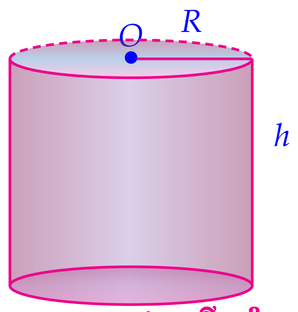

រូបភាព ១២. ស៊ីឡាំង

ជ ស្វ៊ែ

ស្វ៊ែមួយមានកាំ R ដូចរូប។ យើងបាន៖

ក្រឡាផ្ទៃ : $S = 4\pi R^2 = \pi D^2$

មាឌ : $V = \dfrac{4}{3}\pi R^2$

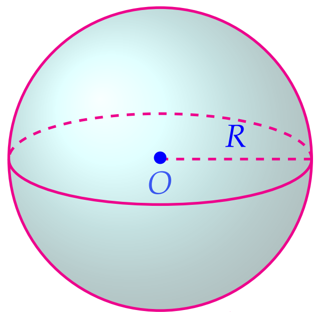

រូបភាព ១៣. ស្វ៊ែ

ឈ សមភាពនៃមុំ

១. មុំទល់កំពូល

បើយើងរកឃើញ $\angle M_1$ និង $\angle M_2$ ជាមុំទល់កំពូល
យើងបាន៖ $\angle M_1 = \angle M_2$

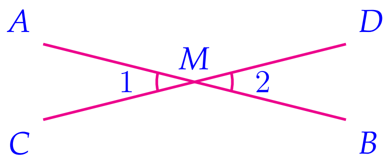

រូបភាព ១៤. មុំទល់កំពូល

២. មុំមានជ្រុងកែងរៀងគ្នា

កាលណាយើងមានមុំពីរ $\angle x'ox$ និង $\angle y'oy$ ហើយយើងមានជ្រុង $ox' \perp oy'$ និង $ox \perp oy$។
យើងបាន $\angle x'ox = \angle y'oy$

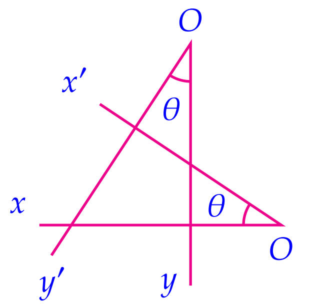

រូបភាព ១៥. មុំមានជ្រុងកែងរៀងគ្នា

៣. មុំដែលមានជ្រុងស្របរៀងគ្នា

បើ $ox \parallel o'x'$ និង $oy \parallel o'y'$ នោះមុំ $\angle xoy$ និង $\angle x'o'y'$ ហៅថាមុំមានជ្រុងត្រូវគ្នា ស្របរៀងគ្នាដែលមានតម្លៃស្មើគ្នា។ យើងបាន $\alpha = \theta$

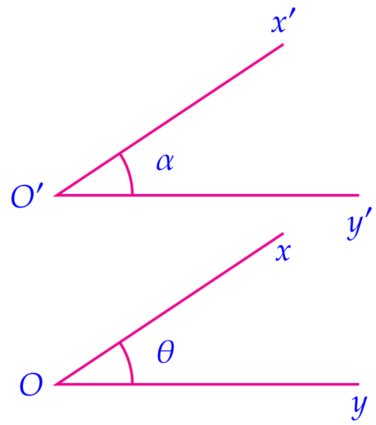

រូបភាព ១៦. មុំដែលមានជ្រុងស្របរៀងគ្នា

៤. កន្លះបន្ទាត់ពុះមុំ

បើយើងរកឃើញថា OI ជាកន្លះបន្ទាត់ពុះមុំ $\angle xoy$ នោះយើងបាន $\angle O_1 = \angle O_2$។

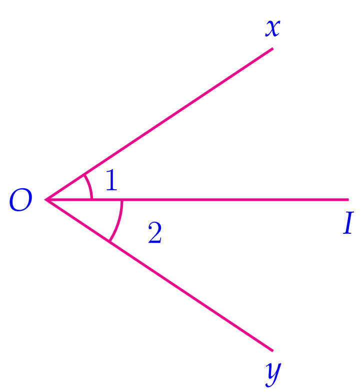

រូបភាព ១៧. កន្លះបន្ទាត់ពុះមុំ

៥. មុំផ្គុំដោយបន្ទាត់ពីរស្របគ្នានិងខ្នាត់មួយ បើ $(d) \parallel (d')$ និង (Δ) ជាខ្នាត់យើងបាន៖

$$\angle A_1 = \angle B_7, \quad \angle A_2 = \angle B_8 \quad \left(\text{មុំឆ្លាស់ក្នុង}\right)$$
$$\angle A_3 = \angle B_5, \quad \angle A_4 = \angle B_6 \quad \left(\text{មុំឆ្លាស់ក្រៅ}\right)$$
$$\angle A_1 = \angle B_5,\ \angle A_2 = \angle B_6,\ \angle A_3 = \angle B_7,\ \angle A_4 = \angle B_8 \ \left(\text{មុំត្រូវគ្នា}\right)$$
$$\angle A_1 = \angle A_3,\ \angle A_2 = \angle A_4,\ \angle B_5 = \angle B_7,\ \angle B_6 = \angle B_8 \ \left(\text{មុំទល់កំពូល}\right)$$

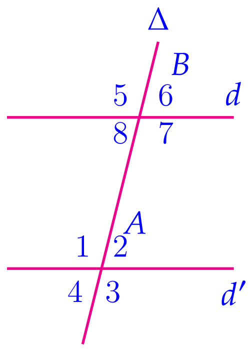

រូបភាព ១៨. មុំផ្គុំដោយបន្ទាត់ពីរស្របគ្នានិងខ្នាត់មួយ

៦. មុំឈមប្រលេឡូក្រាម

បើយើងមានប្រលេឡូក្រាម $ABCD$ ដូចរូប។ យើងបាន

$\angle A = \angle C,\ \angle B = \angle D$ (មុំឈមប្រលេឡូក្រាម)

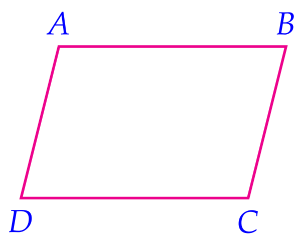

រូបភាព ១៩. មុំឈមប្រលេឡូក្រាម

៧ តារាងមុំនៃអនុគមន៍ត្រីកោណមាត្រ

$\alpha\,(^\circ)$	0°	30°	45°	60°	90°	120°	135°	180°
$\alpha\,(rad)$	0	$\frac{\pi}{6}$	$\frac{\pi}{4}$	$\frac{\pi}{3}$	$\frac{\pi}{2}$	$\frac{2\pi}{3}$	$\frac{3\pi}{4}$	π
$\sin\alpha$	0	$\frac{1}{2}$	$\frac{\sqrt{2}}{2}$	$\frac{\sqrt{3}}{2}$	1	$\frac{\sqrt{3}}{2}$	$\frac{\sqrt{2}}{2}$	0
$\cos\alpha$	1	$\frac{\sqrt{3}}{2}$	$\frac{\sqrt{2}}{2}$	$\frac{1}{2}$	0	$-\frac{1}{2}$	$-\frac{\sqrt{2}}{2}$	-1

ឧបមាថាយើងមានត្រីកោណកែង ABC ដូចបង្ហាញក្នុងរូបខាងស្តាំ ។

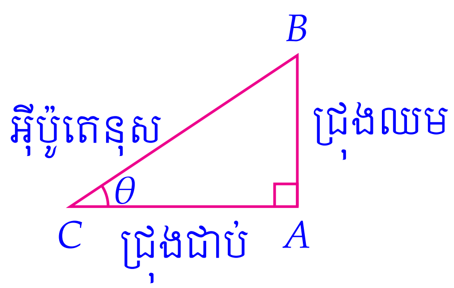

តាមពីតាគ័រ $BC^2 = BA^2 + AC^2$

$$\sin\theta = \frac{\text{ជ្រុងឈម}}{\text{អ៊ីប៉ូតេនុស}},\quad \cos\theta = \frac{\text{ជ្រុងជាប់}}{\text{អ៊ីប៉ូតេនុស}},\quad \tan\theta = \frac{\text{ជ្រុងឈម}}{\text{ជ្រុងជាប់}}$$

រូបភាព ២០. ទំនាក់ទំនងក្នុងត្រីកោណមាត្រ

ទំនាក់ទំនងរវាង $\sin\theta$ និង $\cos\theta$ គឺ

$$\tan\theta = \frac{\sin\theta}{\cos\theta} \quad \text{និង} \quad \sin^2\theta + \cos^2\theta = 1$$

៩ សមីការដឺក្រេទី២ មានមួយអញ្ញាត

សមីការដឺក្រេទី២ មានរាង: $ax^2 + bx + c = 0$ ដែល a ជាមេគុណទី១ $(a \neq 0)$ b ជាមេគុណទី២ និង c ជាមេគុណទី៣ ហើយ x ជាអញ្ញាត។
យើងអាចដោះស្រាយសមីការនេះបានដោយប្រើ ឌីសគ្រីមីណង់ $\Delta = b^2 - 4ab$។

ឌីសគ្រីសមីណង់	សមីការ $ax^2 + bx + c = 0 \ (a \neq 0)$
បើ $\Delta = b^2 - 4ac > 0$	សមីការមានឫស $x_1, x_2 = \dfrac{-b \pm \sqrt{\Delta}}{2a}$ (សមីការមានឫសពីរផ្សេងគ្នា)
បើ $\Delta = b^2 - 4ac = 0$	សមីការមានឫស $x_1 = x_2 = \dfrac{-b}{2a}$ (សមីការមានឫសឌុប)
បើ $\Delta = b^2 - 4ac < 0$	សមីការមានឫស $x_1, x_2 = \dfrac{-b \pm i\sqrt{\Delta}}{2a}$ (សមីការមានឫសពីរជាចំនួនកុំផ្លិច)

ចប់ដោយសង្ខេប

មេរៀនទី ២ ទំហំវ៉ិចទ័រ និងទំហំស្កាលែ

១ ទំហំវ៉ិចទ័រ

ក ទំហំវ៉ិចទ័រ

នៅក្នុងរូបវិទ្យា គេចែកទំហំជាពីរគឺ ទំហំស្កាលែ និងទំហំវ៉ិចទ័រ។

និយមន័យ

ទំហំវ៉ិចទ័រ: ជាទំហំដែលសំដែងដោយចំនួនពីជគណិត ហើយបញ្ជាក់ពី ទិស ទិសដៅ។ វ៉ិចទ័រមួយជាអង្កត់ដែលមានទិសដៅ ភ្ជាប់ពីរចំណុចផ្សេងគ្នា ដែលចំណុចចំណុចមួយជាគល់ ឬចំណុចចាប់ និងមួយទៀតជាចុងនៃវ៉ិចទ័រ។
ឧទាហរណ៍: មនុស្សម្នាក់ជិះកង់ពីទិសខាងលិចទៅខាងកើតដោយល្បឿន $v = 10.8km/h$។

ឧទាហរណ៍

ទំហំវ៉ិចទ័ររួមមាន: កម្លាំង ល្បឿន សំទុះទំនាញដី ដែនម៉ាញេទិច។ ល។ យើងអាចលើកយកវ៉ិចទ័រ $\overrightarrow{OA}$ មកសិក្សា:

- ចំណុចចាប់ ឬគល់: ត្រង់ O
- ទិស: ស្ថិតលើបន្ទាត់ OA
- ទិសដៅពី O ទៅ A(សម្គាល់ដោយព្រួញ)
- អាំងតង់ស៊ីតេ ឬម៉ូឌុល: $|\overrightarrow{OA}|$

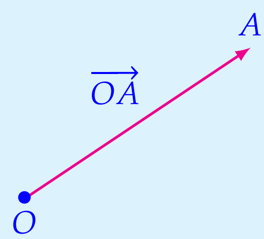

រូបភាព ១. វ៉ិចទ័រ

២ វ៉ិចទ័រពីរស្មើគ្នា

និយមន័យ

វ៉ិចទ័រពីរស្មើគ្នា: កាលណាវ៉ិចទ័រទាំងពីរនោះមានប្រវែងស្មើគ្នា និងមានទិសដៅដូចគ្នា។

ឧទាហរណ៍

ចូរពិនិត្យមើលវ៉ិចទ័រ $\vec{A}$ និង $\vec{B}$ ដូចរូបខាងក្រោម។ យើងឃើញថាវ៉ិចទ័រទាំងពីរនេះមានម៉ូឌុល ឬប្រវែងស្មើគ្នា និងមានទិសដៅដូចគ្នា។

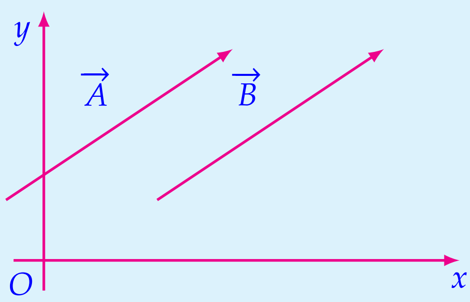

រូបភាព ២. វ៉ិចទ័រពីរស្មើគ្នា

ដូចនេះ វ៉ិចទ័រ $\vec{A}$ ស្មើនឹង $\vec{B}$ ឬវ៉ិចទ័រទាំងពីរនេះសមភាពគ្នា ទោះបីវាចេញពីគល់ផ្សេងគ្នាក៏ដោយ។

គេសរសេរ : $\vec{A} = \vec{B}$

នាំឲ្យ : $\left|\vec{A}\right| = \left|\vec{B}\right|$ ឬ $A = B$

គ ផលបូកវ៉ិចទ័រ

១. ផលបូកវ៉ិចទ័រពីរមានទិស និងទិសដៅដូចគ្នា

គេមានវ៉ិចទ័រពីរ $\vec{A}$ និង $\vec{B}$ ដូចរូបខាងស្តាំ។
យើងបានវ៉ិចទ័រផ្លូបនៃវ៉ិចទ័រ $\vec{A}$ និង $\vec{B}$ គឺ $\boxed{\vec{C} = \vec{A} + \vec{B}}$

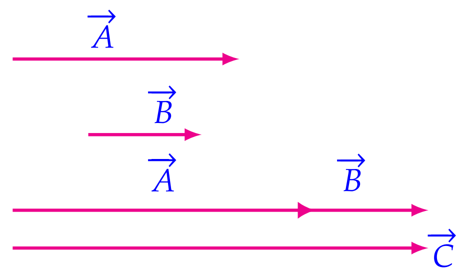

រូបភាព ៣. ផលបូកវ៉ិចទ័រពីរមានទិស និងទិសដៅដូចគ្នា

ក្នុងករណីដែលយើងចង់រកម៉ូឌុលនៃវ៉ិច $\vec{C}$ យើងត្រូវលើកអង្គទាំងពីរជាការេ

យើងបាន : $\vec{C}^2 = \left(\vec{A} + \vec{B}\right)^2 = \vec{A}^2 + 2\vec{A}\vec{B} + \vec{B}^2 = \vec{A}^2 + 2AB\cos\left(\vec{A},\vec{B}\right) + \vec{B}^2$

ដោយ : $\vec{C}^2 = C^2,\ \vec{A}^2 = A^2,\ \vec{B}^2 = B^2,\ \left(\vec{A},\vec{B}\right) = 0$

យើងបាន : $C^2 = A^2 + 2AB + B^2 = (A+B)^2$

នាំឲ្យ : $C = \sqrt{(A+B)^2} = A + B$

ជាទូទៅ

អាំងតង់ស៊ីតេវ៉ិចទ័រផ្លូបដែលមានទិសស្របគ្នា និងទិសដៅដូចគ្នាស្មើនឹងផលបូកអាំងតង់ស៊ីតេនៃវ៉ិចទ័រផ្គុំទាំងអស់។

២. ផលបូកវ៉ិចទ័រពីរមានទិសដូចគ្នា និងទិសដៅផ្ទុយគ្នា

គេមានវ៉ិចទ័រពីរ $\vec{A}$ និង $\vec{B}$ ដូចរូបខាងស្តាំ។ គេបានវ៉ិចទ័រ
$\vec{C} = \vec{A} + \left(-\vec{B}\right) = \vec{A} - \vec{B} \Rightarrow \boxed{C = A - B}$

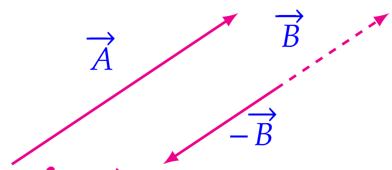

រូបភាព ៤. វ៉ិចទ័រពីរមានទិសដូចគ្នា និងទិសដៅផ្ទុយគ្នា

ដើម្បីសង់វ៉ិចទ័រផ្លូប $\vec{C}$ យើងរំកិលវ៉ិចទ័រ $\vec{B}$ ដោយរក្សាទិសរបស់វាទៅដាក់លើទិសនៃវ៉ិចទ័រ $\vec{A}$ ដោយដាក់គល់នៃវ៉ិចទ័រ $\vec{B}$ លើចុងស្លាបព្រួញនៃវ៉ិចទ័រ $\vec{A}$។

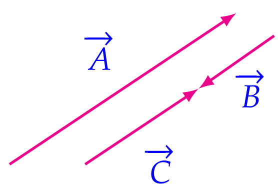

រូបភាព ៥. ផលបូកវ៉ិចទ័រពីរមានទិសដូចគ្នា និងទិសដៅផ្ទុយគ្នា

សម្គាល់

ទិសដៅនៃវ៉ិចទ័រផ្គួបគឺដូចនឹងទិសដៅនៃវ៉ិចទ័រដែលមានអាំងតង់ស៊ីតេធំជាងគេ។

៣. ផលបូកវ៉ិចទ័រពីរមានទិសបង្កើតបានមុំ θ

គេមានវ៉ិចទ័រពីរ $\overrightarrow{A}$ និង $\overrightarrow{B}$ ដែលផ្គុំគ្នាបានមុំ θ ដូចរូបខាងស្តាំ។ យើងបានវ៉ិចទ័រផ្គួបនៃវ៉ិចទ័រ $\overrightarrow{A}$ និង $\overrightarrow{B}$ គឺតាងដោយ $\overrightarrow{C} = \overrightarrow{A} + \overrightarrow{B}$

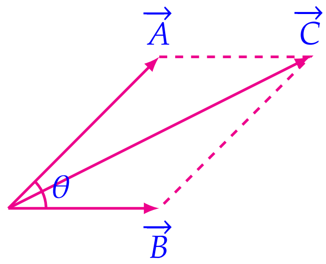

រូបភាព ៦. ផលបូកវ៉ិចទ័រពីរមានទិសបង្កើតបានមុំ θ

យើងអាចលើកអង្គទាំងពីរនៃសមីការនេះជាការេ

យើងបាន : $\overrightarrow{C}^2 = \left(\overrightarrow{A} + \overrightarrow{B}\right)^2 = \overrightarrow{A}^2 + 2\overrightarrow{A}\,\overrightarrow{B} + \overrightarrow{B}^2 = \overrightarrow{A}^2 + 2AB\cos\left(\overrightarrow{A}, \overrightarrow{B}\right) + \overrightarrow{B}^2$

ដោយ : $\overrightarrow{C}^2 = C^2,\ \overrightarrow{A}^2 = A^2,\ \overrightarrow{B}^2 = B^2,\ \left(\overrightarrow{A}, \overrightarrow{B}\right) = \theta$

យើងបាន : $C^2 = A^2 + B^2 + 2AB\cos\theta$

នាំឲ្យ : $C = \sqrt{A^2 + B^2 + 2AB\cos\theta}$

សម្គាល់

ដើម្បីសង់វ៉ិចទ័រផ្គួប $\overrightarrow{C}$ ដែល $\overrightarrow{C} = \overrightarrow{A} + \overrightarrow{B}$ យើងត្រូវអនុវត្តតាមវិធានអង្គត់ទ្រូងប្រលេឡូក្រាម។

៤. ផលបូកវ៉ិចទ័រពីរមានទិស និងទិសដៅកែងគ្នា

គេមានវ៉ិចទ័រពីរ $\overrightarrow{A}$ និង $\overrightarrow{B}$ ដែលផ្គុំគ្នាបានមុំ $90°$ ឬមានទិស និងទិសដៅកែងគ្នា ដូចរូបខាងស្តាំ។ យើងបានវ៉ិចទ័រផ្គួបនៃវ៉ិចទ័រ $\overrightarrow{A}$ និង $\overrightarrow{B}$ គឺតាងដោយ $\overrightarrow{C} = \overrightarrow{A} + \overrightarrow{B}$

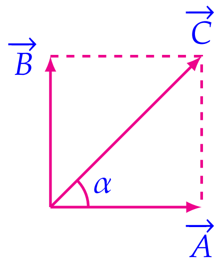

រូបភាព ៧. ផលបូកវ៉ិចទ័រពីរមានទិស និងទិសដៅកែងគ្នា

យើងអាចលើកអង្គទាំងពីរនៃសមីការនេះជាការេ

យើងបាន : $\overrightarrow{C}^2 = \left(\overrightarrow{A} + \overrightarrow{B}\right)^2 = \overrightarrow{A}^2 + 2\overrightarrow{A}\,\overrightarrow{B} + \overrightarrow{B}^2 = \overrightarrow{A}^2 + 2AB\cos\left(\overrightarrow{A}, \overrightarrow{B}\right) + \overrightarrow{B}^2$

ដោយ : $\overrightarrow{C}^2 = C^2,\ \overrightarrow{A}^2 = A^2,\ \overrightarrow{B}^2 = B^2,\ \left(\overrightarrow{A}, \overrightarrow{B}\right) = 90°$

យើងបាន : $C^2 = A^2 + B^2$

នាំឲ្យ : $C = \sqrt{A^2 + B^2}$

២ ទំហំស្កាលែ

និយមន័យ

ទំហំស្កាលែ: ជាទំហំដែលសំដែងដោយចំនួនពីជគណិត មិនគិតពី ទិស ទិសដៅឡើយ។ នៅក្នុងរូបវិទ្យាទំហំដែលមិនទាក់ទងនឹងទិសដៅ(ទំហំស្កាលែ) មានដូចជា: សីតុណ្ហភាព សម្ពាធ ថាមពល កម្មន្ត ម៉ាស រយៈពេល។ ល។
ឧទាហរណ៍: កីឡាករម្នាក់រត់បានចម្ងាយ $100m$ ដោយប្រើរយៈពេល $10s$។
ចម្ងាយ $100m$ និងរយៈពេល $10s$ ជាទំហំស្កាលែ។

៣ ក្បួនដោះស្រាយនៃវ៉ិចទ័រ

ឧបមាថាយើងមានត្រីកោណកែង ABC ដូចបង្ហាញក្នុងរូបខាងស្តាំ ។

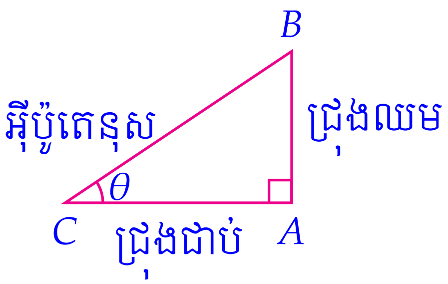

រូបភាព ៨. ទំនាក់ទំនងក្នុងត្រីកោណមាត្រ

$$\sin\theta = \frac{\text{ជ្រុងឈម}}{\text{អ៊ីប៉ូតេនុស}},\quad \cos\theta = \frac{\text{ជ្រុងជាប់}}{\text{អ៊ីប៉ូតេនុស}},\quad \tan\theta = \frac{\text{ជ្រុងឈម}}{\text{ជ្រុងជាប់}}$$

ទំនាក់ទំនងរវាង $\sin\theta$ និង $\cos\theta$ គឺ

$$\tan\theta = \frac{\sin\theta}{\cos\theta} \quad \text{និង} \quad \sin^2\theta + \cos^2\theta = 1$$

គេមានវ៉ិចទ័រ $\vec{A}$ ស្ថិតក្នុងប្លង់ xy និងបង្កើតបានមុំ θ ជាមួយអ័ក្ស Ox ដូចរូប។
យើងចំណោលកែងវ៉ិចទ័រ $\vec{A}$ លើអ័ក្ស Ox និង Oy យើងបានធាតុរបស់វា(Components of Vectors)គឺ $\vec{A_x}$ និង $\vec{A_y}$។
តាមលក្ខណៈនៃវ៉ិចទ័រយើងបាន: $\vec{A} = \vec{A_x} + \vec{A_y}$

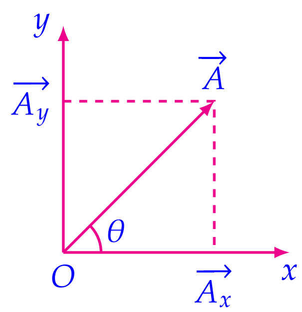

រូបភាព ៩. ផលបូកវ៉ិចទ័រពីរមានទិស និងទិសដៅកែងគ្នា

សម្រាយបញ្ជាក់.

ដែល : $A_x = A\cos\theta$ និង $A_y = A\sin\theta$

យើងបាន : $\vec{A}^2 = \left(\vec{A_x} + \vec{A_y}\right)^2 = \vec{A_x}^2 + 2\vec{A_x}\vec{A_y} + \vec{A_y}^2 = \vec{A_x}^2 + 2A_xA_y\cos\left(\vec{A_x}, \vec{A_y}\right) + \vec{A_y}^2$

ដោយ : $\vec{A}^2 = A^2,\ \vec{A_x}^2 = A_x^2,\ \vec{A_y}^2 = A_y^2,\ \left(\vec{A_x}, \vec{A_y}\right) = 90^\circ$

យើងបាន : $A^2 = A_x^2 + A_y^2$

នាំឲ្យ : $A = \sqrt{A_x^2 + A_y^2}$

■

មេរៀនទី ៣ ចលនារបស់អង្គធាតុតាមមួយវិមាត្រ

១ ចលនាមេកានិច

និយមន័យ

- បម្លាស់ប្តូរទីតាំងអង្គធាតុមួយធៀបនឹងអង្គធាតុមួយទៀត ហៅថាចលនាមេកានិច។
- ចំពោះអង្គធាតុណាមួយដែលកំណត់ចលនានៃអង្គធាតុផ្សេងទៀតធៀបនឹងវា គេហៅថាអង្គធាតុនោះថា តម្រុយ។

២ បម្លាស់ទី ល្បឿន ទំហំល្បឿន

ក ចម្ងាយចរ និងបម្លាស់ទី

និយមន័យ

ចម្ងាយចរ: ជាប្រវែងសរុបនៃចលនារបស់អង្គធាតុដោយមិនគិតពីទិសដៅនៃចលនា។
បម្លាស់ទី: ជាចម្ងាយចរដែលវាស់តាមខ្សែត្រង់ និងតាមទិសដៅជាក់លាក់។

សម្គាល់

លក្ខណៈសម្គាល់ទាំងពីរនៃបម្លាស់ទីគឺ:
– បម្លាស់ទី គឺជាចម្ងាយចររវាងទីតាំងដើម និងទីតាំងស្រេចរបស់អង្គធាតុ។
– បម្លាស់ទី មានទិសដៅពីទីតាំងដើមទៅទីតាំងស្រេចរបស់អង្គធាតុ។

ខ ល្បឿន ទំហំល្បឿន

១. ល្បឿន

ល្បឿននៃអង្គធាតុមួយសម្គាល់ភាពលឿន ឬភាពយឺតនៃចលនារបស់អង្គធាតុនោះ ហើយកំណត់ដោយផលធៀបរវាងចម្ងាយចរ និងរយៈពេល។ យើងបាន: $\boxed{\text{ល្បឿន} = \dfrac{\text{ចម្ងាយចរ}}{\text{រយៈពេល}} \text{ ឬ } v = \dfrac{d}{t}}$

– ចម្ងាយចរគិតជាម៉ែត្រ (m)
– ល្បឿនគិតជាម៉ែត្រក្នុងមួយវិនាទី (m/s)
– រយៈពេលគិតជាវិនាទី (s)

ភាគច្រើននៃអង្គធាតុមិនមានចលនាដោយល្បឿនថេរទេ ល្បឿនរបស់វាពេលខ្លះយឺត និងពេលខ្លះលឿន។ ហេតុនេះហើយ គេត្រូវកំណត់ល្បឿនរបស់អង្គធាតុនោះជាល្បឿនមធ្យមដែលល្បឿននេះដោយផលធៀបរវាងចម្ងាយចរសរុប និងរយៈពេលសរុប។

យើងបាន: $\boxed{\text{ល្បឿនមធ្យម} = \dfrac{\text{ចម្ងាយចរសរុប}}{\text{រយៈពេលសរុប}} \text{ ឬ } \overline{v} = \dfrac{d}{t}}$

២. វុិចទ័រល្បឿន

វុិចទ័រល្បឿនគឺជាបម្លាស់ទីរបស់វត្ថុក្នុងមួយខ្នាតពេល។

យើងបាន: $\boxed{\text{វុិចទ័រល្បឿន} = \dfrac{\text{បម្លាស់ទី(ចម្ងាយត្រង់)}}{\text{រយៈពេលចរ}}}$។

ឧបមាថានៅខណៈ t_1 ចល័តស្ថិតនៅត្រង់ចំណុចមួយដែលមានទីតាំង x_1 ហើយនៅខណៈ t_2 ចល័តស្ថិតនៅត្រង់ចំណុចមួយដែលមានទីតាំង x_2។

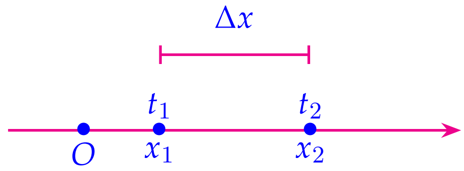

យើងបាន: $\boxed{\text{វុិចទ័រល្បឿនមធ្យម} = \dfrac{\text{បម្លាស់ទីសរុប}}{\text{រយៈពេលចរ}} \text{ ឬ } v = \dfrac{\Delta x}{\Delta t} = \dfrac{x_2 - x_1}{t_2 - t_1}}$

នៅក្នុងជីវភាពរស់នៅយើងតែងតែប្រើពាក្យល្បឿនតែមួយគត់។ ប៉ុន្តែនៅក្នុងរូបវិទ្យា គេបានញែកពាក្យនេះជាពីរដាច់ចេញពីគ្នាគឺ ល្បឿន និង វុិចទ័រល្បឿន។ ល្បឿន ជាចម្ងាយចរក្នុងមួយខ្នាតពេល។ ចំណែកឯវុិចទ័រល្បឿន ជាបម្លាស់ទីក្នុងមួយខ្នាតពេល។

សម្គាល់

កាលណាគេនិយាយពីវុិចទ័រល្បឿននៃអង្គធាតុមួយគេត្រូវគិតដល់ល្បឿននិងទិសដៅដែលវាបានឆ្លងកាត់។

ក្នុងចលនាត្រង់ស្មើ វុិចទ័រល្បឿននិងវុិចទ័របម្លាស់ទីមានទិស និងទិសដៅដូចគ្នា ដូចនេះគេអាចសរសេរ: $v = \dfrac{\Delta x}{\Delta t}$

គ វុិចទ័រល្បឿនខណៈ